

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Proč byli lidé přijíždějící do koncentračních táborů podrobeni selekci?

Jedním z důvodů fyzické likvidace vězňů byl důvod ekonomický. Německo ze zkušeností z první světové války vědělo, jak moc může ohrozit hospodářský a materiální potenciál pro vedení války péče o zajaté vojáky podle Ženevských konvencí. Proto za druhé světové války nacisté nechávali vyhladovět k smrti jak sovětské válečné zajatce, tak i vězně v táborech.

Po příjezdu do tábora obvykle procházeli židovští vězni tzv. **selekci, při které se rozhodlo, které osoby budou okamžitě likvidovány.** Jednalo se o osoby neschopné vykonávat těžkou práci – staré a nemocné, děti a matky s malými dětmi. Nacisté pro tyto osoby používali termín „**neužiteční jedlíci**“.

Dalším kritériem selekce byl **aktuální počet vězňů v táboře nebo počet potřebných praceschopných osob.** Praceschopní vězni měli doplnit stálý nedostatek lidí při zvyšující se válečné výrobě nacistického Německa, která daleko převyšovala zapojení německých žen, válečných zajatců a nuceně nasazených.

Kromě počáteční selekce po příjezdu byly časté táborové selekce při apelu, v bloku, v nemocničním revíru či ve venkovních komandech. Selekcce znamenaly kromě vyřazení nevhodných osob také projev absolutní moci nad životy vězňů.

2. Co měl vyjadřovat nápis nad branami koncentračních táborů „Arbeit macht frei“? Bylo toto heslo u vstupu všech táborů?

„Arbeit macht frei“ nebo-li „**Práce osvobozuje**“ nebo „**Práce činí svobodným**“ je výraz, který poprvé použil v roce 1872 německý germanista a nacionalista Lorenz Diefenbach jako titul svého románu. V roce 1928 pak vláda Výmarské republiky použila tuto větu v rámci své politiky veřejných prací pro nezaměstnané během hospodářské krize a v jejím zvráceném použití pokračovali i nacisté. Nápis „Arbeit macht frei“ vězňům sděloval, že **jedinou cestou k opuštění tábora je práce.** Zároveň však **byl výsměchem otrocké práci vězňů, která neosvobozovala, ale zabíjela.** Nápis byl umístěn na branách jen některých koncentračních táborů – Osvětim I, Dachau, Gross-Rosen a Sachsenhausen – a u vchodu na I. dvůr policejní věznice gestapa v Malé pevnosti v Terezíně. Například

v Buchenwaldu byl na vstupní bráně citát „Jedem das Seine“, „Každému, co mu patří“.

3. Jak je možné, že pracovníci Červeného kříže, kteří navštívili terezínské ghetto, neinformovali o situaci v něm objektivně?

Mezinárodní výbor Červeného kříže byl založen ve Švýcarsku v roce 1864 a kladl si za **cíl pomáhat zraněným a zajatým vojákům.** Mezi jeho hlavní úkoly patřil dohled nad přístupem válčících států vůči zajatcům, které Červený kříž také hmotně podporoval, zprostředkoval kontakty s rodinami a po konci války usnadňoval jejich návrat domů. Aby tuto úlohu mohl plnit, **přistupoval k válčícím státům neutrálně,** tj. neposuzoval, který z nich je v právu.

Mezinárodní výbor veřejně nekritizoval genocidu Židů a dalších skupin za druhé světové války zejména z toho důvodu, že by tím porušil pravidlo nestrannosti a neplnil svůj hlavní cíl, kterým je **pomáhat jednotlivcům v nouzi.** Otázkou ale je, zda chybou nebyl právě onen „neustranný“ přístup v konfliktu, který byl veden rasovou ideologií, a zda tradiční postupy Červeného kříže, od zprostředkování kontaktu přes materiální pomoc, byly přiměřenou reakcí na rasistickou genocidu. Jakkoli je postup této mezinárodní organizace kritizován, je třeba mít na paměti, že veřejné odsouzení holocaustu by ztížilo pomoc Červeného kříže ve prospěch dalších obětí druhé světové války, například válečných zajatců západních států.

Terezínské ghetto, stejně jako některé další tábory navštívili zástupci Mezinárodního výboru Červeného kříže. Jejich inspekce však byly velmi výjimečné, neboť nacisté návštěvu většiny táborů nepovolovali. Přesto však vzbuzují řadu otázek. Například zpráva, kterou **komisař mezinárodního výboru Maurice Rossel** vypracoval o prohlídce speciálně upraveného terezínského ghetta v roce 1944, **pouze reprodukuje falešné informace nacistické propagandy.** Mezinárodní výbor bývá kritizován také za to, že i přes množství zpráv o vyvražďování Židů a přes požadavky některých svých členů nikdy nevydal oficiální prohlášení odsuzující nacistickou genocidu. Po válce pak byl kritizován také za to, že dlouhou dobu nezpřístupnil své archivní materiály týkající se druhé světové války.

4. Proč nechtěli slovenští partyzáni spolupracovat s Židy?

Jedná se spíše o nespravedlivé paušalizující tvrzení už jen proto, že v řadách povstalců bojovalo na 1600 židovských mužů a žen. K ozbrojenému odporu se přidali především členové levicového hnutí mládeže Ha-šomer ha-cair (Mladý strážce), jež představovalo nejsilnější proud v sionistickém hnutí na Slovensku, a Komunistické strany Slovenska. Mezi partyzány ve slovenských horách našly po potlačení slovenského národního povstání útočiště i stovky nebojeschopných židovských obyvatel – žen, dětí, starých, nemocných a raněných. **Zájem slovenských Židů zapojit se do ozbrojeného boje proti fašismu byl velký, byl však limitován zoufalým postavením židovského lidu, kdy valná většina z nich byla deportována do koncentračních nebo vyhlazovacích táborů.**

Ani v partyzánských jednotkách se bohužel nepodařilo vymýtit protižidovské předsudky. Pro pochopení příčin, proč byli Židé odmítáni, si však univerzálním odkazem na antisemitismus nevystačíme. V nepředstavitelně tvrdých podmínkách partyzánského boje ve slovenských horách v zimě, kdy byla hodnota lidského života vnímána podstatně odlišně než v naší dnešní společnosti, **mohli být lidé bez patřičného výcviku partyzánským jednotkám objektivně na obtíž.** Židům, prohlášeným státem za vnitřního nepřítele, nebyl umožněn výcvik se zbraní v ruce. Oproti nežidovským brancům armády slovenského státu, kteří byli základem povstalecké armády, byli jejich židovští vrstevníci znevýhodněni.

5. Jak fungoval za druhé světové války zahraniční odboj v Londýně, o kterém mluví ve filmu Ruth Tosková?

Československý zahraniční odboj se začal formovat krátce po 15. březnu 1939, kdy německá vojska obsadila okleštěné území Čech a Moravy. Jeho **ústřední postavou** se stal bývalý prezident **Edvard Beneš**, který se v létě 1939 vrátil ze Spojených států do Londýna. **První oficiální polovládní útvar, pařížský Československý národní výbor**, byl Francií a Británií uznán na konci roku 1939. Provizorní vláda se sídlem v Londýně byla Brity uznána až po porážce Francie 21. července 1940 a plnohodnotná vláda teprve po vstupu Sovětského svazu do války, tedy 18. července 1941. Beneš se stal prezidentem a sám jmenoval vládu pod vedením Msgre. Jana Šrámka. Vládní uspořádání

formálně kopírovalo demokratickou ústavu, když **kromě prezidenta a vlády existoval i exilový parlament, československá Státní rada.** Londýnské československé ministerstvo národní obrany provádělo řídicí a organizační činnost jednak ve vztahu k odboji v protektorátu, jednak zastřešovalo zahraniční bojová uskupení československých vojenských jednotek.

6. Co prosazovalo sionistické hnutí a čím bylo pro komunistický režim nebezpečné?

Sionistické hnutí vzniklo koncem 19. století. Ve svých idejích se vzdálilo náboženské definici toho, kdo je Žid, a prosazovalo názor, že **Židé jsou národ a mají mít vlastní stát.** Jen tak se podle něj dala vyřešit tzv. židovská otázka, tedy otázka postavení Židů ve světě po jejich občanském zrovnoprávnění, které v západní a střední Evropě proběhlo v 19. století.

Ruští komunisté pod vedením Lenina považovali sionismus za zpátečnické hnutí, které mělo v zájmu židovské buržoazie odvádět pozornost chudších Židů od třídního boje. Záporný postoj k sionismu zaujímal později i sovětský stát, vzešlý z Leninem vedené bolševické revoluce.

Sionismus odmítali i mnozí židovští komunisté, mimo jiné proto, že vůdci sionistického hnutí vyjednávali s Velkou Británií o zřízení „židovské domoviny“ v Palestině v době, kdy byla jak hlavní koloniální mocností na Blízkém východě, tak jedním z hlavních protivníků sovětské revoluce. Nežidovští komunisté podezřívali své židovské soudruhy, že nejsou dost odolní vůči sionistickým vlivům, a po druhé světové válce tyto postoje vyústily na straně moskevského vedení v podezření, že se **sionismus pokouší prostřednictvím komunistů židovského původu rozvrátit sovětský režim i režimy satelitních zemí.**

Otázky vypracovali:

Petr Brod, historik
Tomáš Fedorovič, historik
Michal Frankl, historik
Jan Láníček, historik
Daniel Putík, historik

Odkazy:

Informační portál k tématu holocaust
www.holocaust.cz

Památník Terežín

www.pamatnik-terezin.cz

Zmizelí sousedé (projekt Židovského muzea v Praze)

www.zmizeli-sousedede.cz

Židovské muzeum v Praze

www.jewishmuseum.cz

Doporučená literatura:

EPSTEIN, H.: Děti holocaustu. Volvox Globator, Praha 1994.

ERBENOVÁ, E.: Sen. G plus G, Praha 2001.

CHLÁDKOVÁ, L.: Terežínské ghetto. V Ráji, Praha 2005.

LEVINE, K.: Hanin kufřík. Portál, Praha 2003.

VEBER, V. (ED.): Židé v novodobých dějinách. Karolinum, Praha 1997.

Poslední aktualizace: 06/2013